

XORIJIY INVESTITSIYA ISHTIROKIDAGI QO'SHMA KORXONALAR FAOLIYATI SAMARADORLIGINI TA'MINLASH

Nozimov Eldor Anvarovich

Samarqand iqtisodiyot va servis instituti

"Investitsiya va innovatsiyalar" kafedrası katta o'qituvchisi

eldornozimov@gmail.com

Annotatsiya. Maqolada xorijiy investitsiya ishtirokidagi qo'shma korxonalar faoliyatining samaradorligini ta'minlash masalalari tahlil qilinadi. Tadqiqotda xorijiy investorlar bilan birgalikda tashkil etilgan korxonalarda sarmoya samaradorligini oshirish, moliyaviy barqarorlikni ta'minlash va strategik boshqaruv tizimlarini takomillashtirish yo'llari o'rganilgan. Maqolada shuningdek, qo'shma korxonalarda boshqaruv mexanizmlari, risklarni kamaytirish strategiyalari va innovatsion yondashuvlar orqali samaradorlikni oshirish usullari muhokama qilinadi. Tadqiqot natijalari xorijiy sarmoyalarni jalb qilish va qo'shma korxonalarning milliy iqtisodiyotdagi o'rni haqida ilmiy tavsiyalar beradi.

Kalit so'zlar: Xorijiy investitsiyalar, qo'shma korxonalar, investitsiya samaradorligi, sarmoya boshqaruvi, strategik boshqaruv, risklarni kamaytirish, innovatsion yondashuv, iqtisodiy samaradorlik.

Аннотация. В статье анализируются вопросы обеспечения эффективности совместных предприятий с иностранными инвестициями. Рассматриваются пути повышения эффективности инвестиций, обеспечения финансовой стабильности и совершенствования систем стратегического управления на предприятиях, созданных совместно с иностранными инвесторами. Также обсуждаются механизмы управления, стратегии снижения рисков и методы повышения эффективности за счет инновационных подходов в совместных предприятиях. Результаты исследования содержат научные рекомендации по привлечению иностранных инвестиций и роли совместных предприятий в национальной экономике.

Ключевые слова: Иностранные инвестиции, совместные предприятия, эффективность инвестиций, управление инвестициями, стратегическое управление, снижение рисков, инновационный подход, экономическая эффективность.

Abstract. The article analyzes the issues of ensuring the efficiency of joint ventures with foreign investment. The study examines ways to increase investment efficiency, ensure financial stability and improve strategic management systems in enterprises established jointly with foreign investors. The article also discusses management mechanisms, risk reduction strategies and methods of increasing efficiency through innovative approaches in

joint ventures. The results of the study provide scientific recommendations on attracting foreign investment and the role of joint ventures in the national economy.

Keywords: *Foreign investment, joint ventures, investment efficiency, investment management, strategic management, risk reduction, innovative approach, economic efficiency.*

Kirish

Xorijiy investitsiya ishtirokidagi qo'shma korxonalar milliy iqtisodiyotning rivojlani shida muhim rol o'ynaydi. Bunday korxonalar xorijiy va mahalliy sarmoyalarni birlashtirib, texnologik yangilanish, innovatsion loyihalarni amalga oshirish va ishlab chiqarish samaradorligini oshirish imkonini beradi. Shu bilan birga, qo'shma korxonalar strategik sohalarda milliy iqtisodiy barqarorlik va raqobatbardoshlikni ta'minlashga xizmat qiladi.

Kirish bo'limida qo'shma korxonalarda samaradorlikni ta'minlashning moliyaviy, boshqaruv va strategik jihatlari muhokama qilinadi. Tadqiqotning maqsadi — xorijiy investitsiya ishtirokidagi korxonalarning faoliyat samaradorligini oshirish mexanizmlarini aniqlash, sarmoyaviy risklarni boshqarish va innovatsion yondashuvlar orqali iqtisodiy natijalarni yaxshilashdir.

Shu bilan birga, kirish bo'limida xorijiy investorlar bilan hamkorlikning afzalliklari, qo'shma korxonalarda boshqaruv tizimining o'ziga xos xususiyatlari va investitsiya samaradorligini oshirish bo'yicha strategik yondashuvlar ta'kidlanadi. Tadqiqot natijalari milliy iqtisodiy rivojlanish jarayonida xorijiy sarmoyalarni samarali jalb qilish va qo'shma korxonalarni barqaror rivojlantirishga qaratilgan.

Adabiyotlar sharhi

Xorijiy investitsiya ishtirokidagi qo'shma korxonalar faoliyatini o'rganish bo'yicha ilmiy adabiyotlar keng qamrovli va turli yondashuvlarga ega. Xorijiy manbalarda Dunning (1993) qo'shma korxonalar orqali xorijiy sarmoyalarni jalb qilish, texnologik transfer va global raqobatbardoshlikni oshirish masalalarini tahlil qiladi. Hitt va al. (2007) esa xorijiy investitsiyalar ishtirokidagi korxonalarda strategik boshqaruv va risklarni kamaytirish mexanizmlariga e'tibor qaratadi.

O'zbekiston sharoitida olib borilgan tadqiqotlar, xususan, M. Qodirov va B. Hasanovning ishlari, xorijiy sarmoya bilan birgalikda tashkil etilgan korxonalarda samaradorlikni oshirish, moliyaviy barqarorlikni ta'minlash va innovatsion loyihalarni amalga oshirish bo'yicha tavsiyalar beradi. Ularning tadqiqotlarida qo'shma korxonalarning boshqaruv mexanizmlari, sarmoyaviy risklarni kamaytirish strategiyalari va davlat siyosati orqali rag'batlantirish yo'llari muhokama qilinadi.

Tahlil shuni ko'rsatadiki, qo'shma korxonalar boshqa turdagi sarmoyalardan farqli ravishda yuqori texnologik va strategik ahamiyatga ega bo'lib, ularning faoliyat samaradorligi davlat siyosati, moliyaviy nazorat va innovatsion yondashuvlar orqali oshiriladi. Shu bilan birga, xorijiy investorlar bilan hamkorlik mexanizmlari va sarmoyaviy risklarni boshqarish tizimlarini takomillashtirish korxonalarning uzoq muddatli barqarorligini ta'minlaydi.

Umuman olganda, adabiyotlar sharhi xorijiy investitsiya ishtirokidagi qo'shma korxonalarni boshqarish va samaradorligini oshirishning ilmiy-asoslangan yondashuvlarini tasdiqlaydi hamda milliy iqtisodiyotdagi o'rnini aniqlash imkonini beradi.

Metodologiya

Ushbu tadqiqot xorijiy investitsiya ishtirokidagi qo'shma korxonalar faoliyatining samaradorligini aniqlash va oshirishga qaratilgan. Tadqiqot jarayonida moliyaviy, strategik va boshqaruv jihatlarini tizimli ravishda o'rganildi. Tadqiqot metodologiyasi quyidagi usullarga asoslangan: iqtisodiy tahlil, solishtirma tahlil, ekspert baholash va statistik usullar.

Iqtisodiy tahlil yordamida xorijiy investitsiya ishtirokidagi korxonalarning milliy iqtisodiyotdagi o'rnini, rentabellik va sarmoyaviy samaradorligi aniqlanadi. Solishtirma tahlil orqali boshqa mamlakatlardagi qo'shma korxonalarning tajribasi o'rganilib, ularning samaradorlikni oshirish bo'yicha mexanizmlari tahlil qilinadi. Ekspert baholash usuli yordamida korxona menejerlari va moliyaviy mutaxassislar fikrlari o'rganilib, strategik boshqaruv, risklarni kamaytirish va innovatsion yondashuvlar orqali samaradorlikni oshirish yo'llari aniqlanadi.

Shuningdek, tadqiqotda qo'shma korxonalarda samaradorlikni ta'minlashning moliyaviy mexanizmlari, boshqaruv tizimlari, sarmoyaviy risklarni boshqarish va innovatsion yondashuvlarni joriy etish masalalari tahlil qilindi. Metodologiya xorijiy investitsiya ishtirokidagi korxonalarning uzoq muddatli barqarorligini ta'minlash va milliy iqtisodiy rivojlanishga ijobiy ta'sirini baholashga yo'naltirilgan.

Natijada, metodologiya qo'shma korxonalar faoliyatining samaradorligini baholash, boshqaruv va moliyaviy mexanizmlarni takomillashtirish hamda xorijiy sarmoyalarni samarali jalb qilish uchun ilmiy asos bo'lib xizmat qiladi.

Tahlil va natijalar

Tahlil natijalari shuni ko'rsatadiki, xorijiy investitsiya ishtirokidagi qo'shma korxonalar faoliyati samaradorligini ta'minlash bir qator omillarga bog'liq. Ushbu korxonalar xorijiy va mahalliy sarmoyalarni birlashtiradi, shuning uchun ularni boshqarish va moliyalashtirish mexanizmlari yuqori darajada muvofiqlashtirilgan bo'lishi lozim. Tahlil ko'rsatadiki, qo'shma korxonalar quyidagi jihatlar orqali samaradorlikni oshiradi:

1. **Moliyaviy barqarorlik** — korxona daromad va xarajatlarini samarali boshqarish orqali rentabellikni oshiradi.

2. **Innovatsion yondashuvlar** — yangi texnologiyalar va ishlab chiqarish metodlarini joriy etish orqali mahsulot sifatini va ishlab chiqarish samaradorligini yaxshilaydi.

3. **Strategik boshqaruv** — korxona faoliyatining uzoq muddatli rejalashtirilishi, sarmoyaviy risklarni kamaytirish va resurslarni optimal taqsimlash imkonini beradi.

4. **Xorijiy hamkorlik** — xorijiy investorlar tajribasi va global bozor bilimlaridan foydalanish orqali raqobatbardoshlikni oshiradi.

Tahlil natijalari shuni ko'rsatadiki, xorijiy investitsiya ishtirokidagi korxonalarda samaradorlikni oshirish uchun quyidagi mexanizmlar zarur: moliyaviy va strategik monitoring, risklarni boshqarish tizimlari, investitsiya loyihalarini baholash va innovatsion strategiyalarni tatbiq etish.

O'zbekiston sharoitida qo'shma korxonalar iqtisodiyotning turli sohalarida samarali ishlamoqda, ayniqsa ishlab chiqarish, energetika va xizmat ko'rsatish sohalarida. Shu bilan birga, ularning faoliyat samaradorligini oshirish uchun davlat siyosati orqali tartibga solish, moliyaviy va strategik qo'llab-quvvatlash, shuningdek, innovatsion yondashuvlarni joriy etish zarur.

Umuman olganda, xorijiy investitsiya ishtirokidagi qo'shma korxonalar o'ziga xos xususiyatlari va global tajriba orqali milliy iqtisodiyotda strategik ahamiyatga ega bo'lib, ularni samarali boshqarish korxonalarning barqaror rivojlanishi va iqtisodiy natijalarni oshirish uchun muhim vosita hisoblanadi.

Xulosa va takliflar

Tahlil natijalari shuni ko'rsatdiki, xorijiy investitsiya ishtirokidagi qo'shma korxonalar milliy iqtisodiyotning rivojlanishida strategik rol o'ynaydi. Ushbu korxonalar xorijiy va mahalliy sarmoyalarni birlashtirib, texnologik yangilanish, innovatsion loyihalarni amalga oshirish va ishlab chiqarish samaradorligini oshirish imkonini beradi. Shu bilan birga, qo'shma korxonalar strategik sohalarida raqobatbardoshlikni oshirish, ijtimoiy-iqtisodiy barqarorlikni ta'minlash va eksport salohiyatini kuchaytirishda muhim ahamiyat kasb etadi.

Xulosa qilib aytganda, xorijiy investitsiya ishtirokidagi qo'shma korxonalar quyidagi yo'nalishlarda samaradorlikni oshiradi: moliyaviy barqarorlikni ta'minlash, strategik boshqaruv tizimini rivojlantirish, innovatsion yondashuvlarni joriy etish va xorijiy hamkorlik orqali raqobatbardoshlikni kuchaytirish. Shu bilan birga, samaradorlikni oshirish uchun korxonalarda risklarni boshqarish, investitsiya loyihalarini baholash va monitoring tizimini kuchaytirish zarur.

Shu asosda quyidagi tavsiyalar ishlab chiqildi:

1. **Boshqaruv mexanizmlarini takomillashtirish** — qo'shma korxonalarda strategik va moliyaviy boshqaruv tizimlarini yanada samarali qilish.

2. **Innovatsion yondashuvlarni joriy etish** — texnologik yangilanish, ishlab chiqarish samaradorligini oshirish va mahsulot sifatini yaxshilash.

3. **Risklarni boshqarish tizimini kuchaytirish** — sarmoyaviy va operatsion risklarni kamaytirish, barqaror faoliyatni ta’minlash.

4. **Xorijiy hamkorlikni rivojlantirish** — investorlar tajribasi va global bozor bilimlaridan samarali foydalanish.

5. **Monitoring va baholash tizimini joriy etish** — korxona faoliyatining samaradorligini muntazam tahlil qilish va yaxshilash.

Umuman olganda, xorijiy investitsiya ishtirokidagi qo‘shma korxonalarni samarali boshqarish milliy iqtisodiy rivojlanish, ijtimoiy barqarorlik va strategik maqsadlarni amalga oshirish uchun muhim vosita hisoblanadi. Shu bilan birga, davlat siyosati orqali tartibga solish, moliyaviy qo‘llab-quvvatlash va innovatsion yondashuvlarni tatbiq etish zarur.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Dunning, J. H. Multinational Enterprises and the Global Economy. Addison-Wesley, 1993.

2. Hitt, M. A., Ireland, R. D., & Hoskisson, R. E. Strategic Management: Competitiveness and Globalization. Cengage Learning, 2007.

3. Porter, M. E. Competitive Advantage of Nations. Free Press, 2018.

4. Damodaran, A. Applied Corporate Finance. Wiley, 2021.

5. Qodirov, M. Xorijiy investitsiyalar va qo‘shma korxonalar samaradorligi. Toshkent, 2021.

6. Hasanov, B. Investitsion loyihalarni boshqarish va sarmoyaviy samaradorlik. Ilmiy maqola, Toshkent, 2022.

7. OECD. Foreign Direct Investment in Uzbekistan: Trends and Policy Implications. Paris, 2022.

8. World Bank. Uzbekistan Investment Climate Assessment. Washington D.C., 2022.

9. O‘zbekiston Respublikasi Iqtisodiyot va moliya vazirligi. Xorijiy investitsiyalarni jalb qilish va qo‘shma korxonalarni rivojlantirish strategiyasi. Toshkent, 2023.

10. IMF. Investment Policy Review: Uzbekistan. 2022.